

НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ТА ВІЙСЬКОВИМ ВЕТЕРАНАМ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Магдаліна І. В.

ВСТУП

Мета освіти полягає у всебічному розвитку особистості, наданні знань, навичок та цінностей, необхідних для успішної самореалізації, формування відповідальних громадян та створення продуктивних членів суспільства. Освіта має на меті розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, формування світогляду, цінностей та компетентностей, а також забезпечення можливості жити повноцінним життям та робити внесок у суспільство. Право громадян України на здобуття освіти є найвищою соціальною гарантією реалізації її прав гарантованих Конституцією України, яка в статті 53 закріплює положення, відповідно до якого «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах»¹. Реалізація права громадян на освіту здійснюється засобом врегулювання суспільних відносин у сфері освіти, які урегульовані системою нормативно-правових актів, в яких визначені механізми реалізації такого права в тому числі через створення інституційних форм реалізації права на освіту військових ветеранів до Європейських стандартів розвитку освітнього середовища. Європейські стандарти освіти для осіб для військових ветеранів базуються на принципах інклюзії, рівного доступу та індивідуалізації, передбачаючи комплексну підтримку (адаптовані програми, асистента, спеціальні умови), розширене визначення військових ветеранів та обов'язок освітніх закладів забезпечувати ці умови, що відображено в національних законодавствах країн-членів, що впроваджують ці європейські норми. В Україні ці стандарти інтегруються в національну систему освіти, яка має структуру європейського типу і включає різні рівні освіти від професійно-технічної до вищої.

Значний вплив на ефективність освітньої функції держави впливає раціональність модернізації та ефективність діяльності системи закладів освіти для потреб військових ветеранів. Виходячи з цього актуальною є необхідність комплексного узагальнюючого аналізу реалізації освітньої функції держави шляхом надання освіти військовим ветеранам, що і зумовило вибір тематики нашої роботи.

Стан дослідження тематики статті. Аналіз наукових досліджень освітянських проблем виявив, що найбільш актуальні суспільні відносини в галузі освіти, як правило, стають предметом дослідження у різних науках майже одночасно, зокрема проблеми державної освітньої політики аналізуються в працях цілого ряду українських вчених: Андрущенко В. П., Гаєвської Т. О., Губерської Н.Л., Курко М.Н., Кременя В. Г., Лукіної Л. А., Легенського М. І., Ніколаєнка С. М., Шаповала Р.В., Шинкарука В. Д., Савіщенко В.М., Щокіна Р. Г. та інших авторів.

¹ Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Особливості реалізації освітньої функції держави шляхом надання освіти військовим ветеранам досліджувались в роботах таких авторів, як: Бондаренко Д. В., Заярнюк, О. В., Колупасва А.А., Коробкіна О. Г., Порошенко М.А., Таранченко О.М., Хомишин І. Ю. та ін. ². При цьому кожен науковець досліджує проблему з позицій відповідної науки, що здатне забезпечити всеохоплюваність вивчення того, чи іншого суспільного явища. У них здійснено аналіз формування та реалізації державної політики в галузі інклюзивної освіти, запропоновано авторське бачення сутності державної освітньої політики у галузі інклюзивної освіти. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових праць, невирішеною проблемою залишається наявність цілого ряду дискусійних питань щодо правового забезпечення надання освіти військових ветеранів, інституційних змін в діяльності закладів освіти в яких навчаються військові ветерани, модернізації освітніх програм та методики навчання, ефективності підтримки діяльності системи закладів освіти держави, які надають освітні послуги військовим ветеранам, та ін.

Предметом дослідження є реалізація освітньої функції держави шляхом надання освіти військовим ветеранам. **Задачами дослідження** є: з'ясування правового забезпечення надання освіти військовим ветеранам в Україні та відповідність міжнародним стандартам; визначення інституційних особливостей діяльності закладів освіти в яких навчаються військові ветерани; виокремлення напрямів модернізації освітніх програм та методики навчання військових ветеранів; з'ясування стану ефективності підтримки діяльності системи закладів освіти держави, які надають освітні послуги військовим ветеранам та виокремлення напрямків удосконалення освітнього процесу для даної категорії осіб, яким надаються освітні послуги.

Виклад основних положень статті. Надання освітніх послуг ветеранам і військовим є ключовим інструментом соціальної реінтеграції та відновлення людського капіталу, через який сучасна Українська Держава реалізує свою соціальну та розвитку освітню функцію, гарантуючи безоплатне професійне навчання, перепідготовку та підтримку через Міністерство у справах ветеранів України. Сутність освітньої функції держави щодо ветеранів полягає в наступному: визначені пріоритетів національної політики – забезпечення трансформації системи переходу від військової служби до цивільного життя; відновлення людського капіталу – забезпечення конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці; запровадження соціальної відповідальності – інтеграція захисників, демобілізованих осіб та членів їхніх родин у повноцінне економічне життя громади. Варто виділити найбільш

² Бондаренко Д. Становлення інклюзивної освіти в ЄС, наслідки впровадження та методи інтеграції в Україні. Київ, 2018. 17 с.; Інклюзивна освіта в Україні: шляхи від теорії до практики : реком. бібліогр. покажч. / Харк. нац.пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад. Л. Г. Айдарова ; відп. ред. О. Г. Коробкіна. Харків : ХНПУ, 2017. 57 с. Заярнюк, О. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент : зб.наук. пр. Одеса, 2015. Вип. 11. С. 190-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_11_45. Колупасва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: Монографія. К. : ТОВ«АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»). Порошенко М. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство Україна». 2019. 300 с. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 28. С. 53–55. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc28/15.pdf>.

ефективні форми та напрями надання освітніх послуг військовим ветеранам: 1) професійна підготовка та перепідготовка – опанування нових цивільних спеціальностей з урахуванням стану здоров'я та вимог ринку; 2) підвищення кваліфікації та магістратура – навчання за освітніми рівнями на базі наявної освіти, зокрема здобуття ступеня магістра; 3) компенсація витрат – державне фінансування навчання вартістю до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; 4) спеціалізовані платформи – використання сервісів на кшталт платформи «Освіта для Ветеранів» для пошуку та підбору навчальних програм.

Механізм реалізації функцій держави щодо надання освітніх послуг ветеранам полягає в наступному: подання ветераном заяви до місцевого структурного підрозділу з питань ветеранської політики або через центри зайнятості; проходження профорієнтації та підписання тристороннього договору (орган влади – заклад освіти – ветеран); залучення ветеранів до спеціалізованих проєктів перекваліфікації та адаптації військового досвіду до цивільних потреб.

1. Міжнародні стандарти надання освіти військовим ветеранам, а також стан його правового забезпечення в Україні

Міжнародні стандарти та практики надання освіти ветеранам охоплюють професійну реінтеграцію, протимінну діяльність, медичну реабілітацію та ментальне відновлення. Впровадження цих стандартів в Україні координується на державному рівні через спеціалізовані платформи та єдині освітні заходи. Слід виокремити такі складові міжнародних освітніх стандартів для ветеранів; 1) гуманітарне розмінування – навчальні програми за кордоном та в Україні базуються на міжнародних стандартах протимінної діяльності, управлінні ризиками та теорії вибухових речовин; 2) протезування та реабілітація – підготовка фахівців та робота з ветеранами здійснюється за протоколами ISPO та BOO3 із залученням міжнародних експертів і принципу «рівний рівному»; 3) ментальне здоров'я – впровадження міжнародних стандартів відновлення через арт-терапію та мистецькі практики в освітніх закладах; 4) цифрові платформи та перекваліфікація – діяльність платформ формальної та неформальної освіти, таких як портал Освіта для Ветеранів, розроблений за підтримки міжнародних проєктів.

Міжнародні стандарти надання освіти військовим ветеранам визначені в наступних міжнародних актах: 1) Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що передбачає рівність перед законом, заборону дискримінації, розумне пристосування та забезпечення прав у сферах життя, включаючи освіту, роботу, доступ до інформації та участі в суспільному житті, а також на Резолюції ООН 48/96 (1993), що встановлює Стандартні правила забезпечення однакових можливостей для інвалідів, зосереджуючись на чотирьох основних сферах: доступність, участь, професійна реабілітація та правовий захист. Дана Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю гарантує право на інклюзивну освіту на всіх рівнях без дискримінації, забезпечує розумне пристосування, підтримує використання жестових мов та шрифту Брайля, сприяє навчанню в доступних середовищах та підготовці кваліфікованих вчителів з інвалідністю, щоб особи з інвалідністю могли розвивати свій потенціал нарівні з

іншими, включаючи вищу освіту, професійне навчання та навчання протягом життя³. Серед інших міжнародних нормативних актів у цій сфері слід виділити: Всесвітню декларацію «Освіта для всіх» та Рамкову основу для задоволення базових потреб у навчанні (1990 р.), Стандартні правила ООН щодо забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993 р.), Саламанську декларацію та Програму дій (1994 р.), Дакарську Декларацію (2000 р.), Інчхонську декларацію «Освіта– 2030» (2015 р.) та Римське міністерське комюніке (2020 р.).

В цілому слід зазначити, що міжнародні стандарти та найкращі практики надання освіти й професійної реінтеграції військовим ветеранам базуються на принципах інклюзивності, визнання попереднього досвіду (RPL), психологічної підтримки та адаптації до потреб ринку праці. Упровадження таких стандартів регулюється на рівні національних систем перепідготовки та спеціалізованих ініціатив. Ключові принципи та стандарти надання освіти й професійної реінтеграції військовим ветеранам полягають в наступному: 1) визнання попереднього досвіду (Recognition of Prior Learning) – конвертація військових навичок, знань і практики у цивільні кваліфікації та академічні кредити; 2) скорочення термінів навчання для ветеранів завдяки заліку армійського досвіду; 3) доступність та інклюзивність середовища – фізична доступність освітніх закладів за міжнародними стандартами (наприклад, ISO 21542); 4) наявність цифрових платформ дистанційного навчання із супроводом; 5) забезпечення дотримання принципу «рівний – рівному» (Peer-to-peer support) – злучення ветеранів до надання освітніх та консультаційних послуг; 6) менторство та психологічний супровід під час адаптації до цивільного освітнього середовища; 7) спеціалізована перекваліфікація та фокус на дефіцитні професії – інтеграція міжнародних протоколів у вузьких галузях (наприклад, стандарти протимінної діяльності чи медична реабілітація за стандартами ISPO/BOO3).

Національна та міжнародна практика в Україні щодо надання освіти й професійної реінтеграції військовим ветеранам полягає в затвердженні Державних стандартів надавачів послуг – в Україні діють уніфіковані стандарти підготовки фахівців і надавачів послуг, які працюють із ветеранами та їхніми родинами, запроваджені спеціалізованих платформ та ініціативи – функціонують спеціалізовані ресурси на кшталт платформи «Освіта для ветеранів від МОН»; розгортаються міжнародні програми перекваліфікації та стажування із залученням провідних європейських та американських партнерів (зокрема, у сферах розмінування, протезування та бізнес-освіти).

2. Національні стандарти надання освіти військовим ветеранам

В Україні на державному рівні створюються умови для перекваліфікації та навчання військових ветеранів. Зокрема, Міністерство освіти і науки спільно з партнерами запустило спеціалізовану платформу Освіта для Ветеранів, а також діють затверджені професійні стандарти (наприклад, для фахівців із супроводу ветеранів) та спеціальні освітні програми. До державних освітніх ініціатив спрямованих на військових ветеранів слід віднести: 1) платформа «Освіта для ветеранів» – єдиний

³ Конвенція про права інвалідів від 13.12.2006: Ратифікована Україною 16.12.2009, набрала чинності для України 06.03.2010. Офіційний вісник України офіційне видання. 2010. № 17. Стор. 93. Ст. 799.

інформаційний портал, де зібрані програми формальної та неформальної освіти, можливості професійно-технічного, фахового передвищого та вищого навчання; 2) запровадження професійних стандартів – розроблено кваліфікаційні вимоги до фахівців, які працюють із демобілізованими особами (зокрема, професійний стандарт фахівця із супроводу ветеранів вимагає рівня освіти не нижче бакалавра); 3) програми перекваліфікації – ветерани та учасники бойових дій мають можливість проходити безоплатне навчання за різними напрямками (зокрема в ІТ та інших галузях) завдяки державним та партнерським ініціативам.

Національні стандарти надання освіти військовим ветеранам, то вони протягом останніх десяти років значно змінились в сторону поліпшення правового забезпечення.

Спеціальними освітніми законами (зокрема, Законами України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту») урегульовано правові засади та гарантії надання освітніх послуг військовим ветеранам, але досить фрагментально. Так, відповідно до ч. 6 ст. 3 Закону України «Про освіту» держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами (далі – ООП) з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти. В статті 1 Закону дано визначення інклюзивного навчання, як «системи освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» та визначення інклюзивного освітнього середовища, як «сукупності умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей», окремо визначено, що «особою з особливими освітніми потребами є особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту». Більше того правові засади особливостей інклюзивної освіти визначені в окремих нормах, так, в статті 19 Закону «Освіта осіб з особливими освітніми потребами» виокремлено гарантії забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Тут же зазначено, що «категорії осіб з особливими освітніми потребами визначаються актами Кабінету Міністрів України з урахуванням міжнародних норм і стандартів»⁴. Окремо в статті 20 «Інклюзивне навчання» визначено особливості інклюзивного навчання здобувачів освіти, яке базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Також зазначено, що «організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України». Аналогічні норми але з деякими особливостями містяться в профільних Законах України, які регулюють складники та рівні освіти, зокрема в Законах «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту». Зокрема, в статті 3 Закону «Про вищу освіту» визначено, що «формування і реалізація державної

⁴ Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст.380.

політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом, в тому числі, створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення додатковою підтримкою в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами, зокрема психолого-педагогічним супроводом, створення для них вільного доступу до інфраструктури закладу вищої освіти»⁵. Таким чином слід відмітити, що на законодавчому рівні вітчизняна правова система використовує різні рівні особливих форм навчання, як інклюзивну освіту так і освіту для осіб з особливими освітніми потребами, таким чином уникаючи деструктивного терміну «інвалідність» і в цьому є більш прогресивною від міжнародних правових актів у цій сфері.

Більш детально особливості забезпечення надання освіти особам з ООП в Україні визначені на підзаконному рівні. Зокрема, Постановою КМУ від 14 листопада 2018 р. № 952 «Про деякі категорії осіб з особливими освітніми потребами» затверджено перелік деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами, якій не є сталим та може змінюватись⁶.

Як було вище зазначено, організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України, до них можна віднести: 1) Постанову КМУ від 10 липня 2019 р. № 635 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти»⁷; 2) Постанову КМУ від 10 липня 2019 р. № 636 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти загальної середньої освіти»⁸. Ці документи регулюють організаційні засади інклюзивного навчання осіб з ООП за очною, заочною та дуальною формою здобуття освіти. Зокрема, основні правові засади даних нормативних актів визначають: організаційні засади вступу та навчання осіб з особливими освітніми потребами та створення інклюзивного середовища; можливості для навчання в доступних форматах; вимоги щодо адаптації територій, будівель, споруд і приміщень гуртожитків для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення; права на спеціальний навчально-реабілітаційний супровід і розумне пристосування; створення навчально-реабілітаційних підрозділів або команд психолого-педагогічного супроводу; можливості для забезпечення на території закладу фахової передвищої освіти соціальних послуг, зокрема супроводу під час інклюзивного навчання, фізичного супроводу осіб з інвалідністю та навчання жестовою мовою.

Слід відмітити, що у нормативному сегменті правового регулювання доступу осіб з ООП до здобуття повноцінної освіти та в цілому забезпечення організації

⁵ Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37-38. Ст.2004.

⁶ Про деякі категорії осіб з особливими освітніми потребами: Постанова КМУ від 14 листопада 2018 р. № 952. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-kategori-yi-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebam-i>.

⁷ Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text>.

⁸ Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти загальної середньої освіти: Постанова КМУ від 10 липня 2019 р. № 636. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-%D0%BF#Text>.

інклюзивної освіти великий масив займають нормативні акти (розпорядження, рішення, рекомендації) МОН, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує освітню політику. До них слід віднести: Лист МОН від 28 березня 2022 року № 1/3710-22 «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану», Лист МОН від 15.06.2022 № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами», та ін. Дані листи містять, зокрема, інструктивно-методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання в інклюзивних класах, дотримання закладами освіти умов архітектурної доступності, деталі проведення комплексної оцінки ІРЦ, проведення корекційно-розвиткових занять.

Отже слід резюмувати, що великий масив норм мають рекомендаційний характер і, фактично, певне коло досить важливих питань залишаються за межами адміністративно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, видання даних рекомендацій є відволіканням кадрового і ресурсного забезпечення самого профільного Міністерства, витратою значного часу та підготовку, розсилку таких листів та необхідності їх обробки закладами освіти. Тому, на нашу думку, єдиним вірним виходом із даної ситуації є розробка та затвердження закладом освіти Положення про організацію інклюзивного навчання та доступу до отримання освітніх послуг особами з особливим освітніми потребами в закладі освіти (в тому числі для військових ветеранів) на основі розробленого МОН типового Положення, з подальшим внесенням в нього змін та доповнень в процесі необхідності урегулювання потреби такої особливої форми освіти.

3. Освітні можливості для ветеранів та ветеранок у контексті реінтеграції

Платформа «Освіта для ветеранів»

4 грудня 2024 року Міністерство освіти і науки України презентувало платформу «Освіта для ветеранів», яку було розроблено за підтримки програми Skills4Recovery коштом уряду Німеччини. Платформа «Освіта для ветеранів» – це понад 1 200 освітніх можливостей: від короткострокових курсів до повноцінних навчальних програм у закладах професійної, передвищої та вищої освіти. Дана платформа включає в себе: 1) каталог програм формального й неформального навчання з чіткою інформацією про доступність закладу освіти, умови вступу, можливості фінансування тощо; 2) прогнози про найбільш запитувані професії до 2027 року; 3) інклюзивний інтерфейс для зручного користування, зокрема з адаптацією платформи для осіб з порушенням зору.

Платформу «Освіта для ветеранів» створено на виконання «Стратегії переходу та інтеграції українських ветеранів до освіти і робочої сили». Стратегію розроблено ГО «Українська асоціація маркетингу» в межах програми Skills4Recovery із залученням широкого кола організацій та експертів. Стратегія отримала підтримку Міністерства освіти і науки України й Міністерства економіки України, а її положення увійшли до Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року. Презентація платформи відбулася у Veteran Hub – просторі, створеному для підтримки

українських військових та їхніх родин. Доступ до цієї платформи здійснюється за посилання – <https://osvitaveteraniv.gov.ua>⁹.

Ветеран PRO: все про освітні та професійні можливості для Захисників і Захисниць

У 2025 році Міністерство у справах ветеранів України (Мінветеран) спільно з МОН України розробило і запустило портал Ветеран PRO в якому окремий розділ платформи присвячений освіті та роботі. На цій платформі зібрано повну інформацію про: можливості здобуття освіти та підвищення кваліфікації; перекваліфікацію та отримання нової професії; державні програми навчання для ветеранів і ветеранок; гранти та освітні ініціативи; послуги з працевлаштування. Матеріали, розміщені на платформі, також допоможуть у складанні резюме, щоб правильно представити свій досвід на цивільному ринку праці. Крім цього, на Ветеран PRO можна знайти відповіді на поширені запитання: як ветеранам і ветеранкам вступити до закладів освіти або пройти безоплатне навчання; які програми перекваліфікації доступні та як до них долучитися; які державні та партнерські ініціативи допомагають із працевлаштуванням; як отримати грант на навчання або розвиток власної справи. Розділ побудований так, щоб допомогти не лише знайти конкретну можливість, а й зрозуміти, як саме рухатися до нової професії чи роботи.

Зокрема за допомогою цього порталу відкриваються такі освітні можливості для військових ветеранів та членів їх сімей:

1. *Отримання ваучеру на освіту.* Демобілізовані учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни можуть безоплатно пройти навчання або перекваліфікацію за рахунок держави. Для цього передбачено ваучер на освіту – документ, що підтверджує право на фінансування навчання у закладах освіти. Сума ваучера не може перевищувати 10-кратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (30 280 грн). Особа має звернутись до центру зайнятості за місцем проживання або зайти на офіційний сайт, подати заяву на отримання ваучера та документи – паспорт громадянина України, РНОКПП (ІПН), посвідчення УБД (документ, що підтверджує іншу пільгову категорію); обирає професію чи напрям навчання зі списку затверджених спеціальностей; отримує ваучер і укладає договір із навчальним закладом; після завершення навчання – отримує документ державного зразка.

2. *Отримання вищої освіти.* Учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та члени сімей загиблих Захисників і Захисниць України мають пріоритетні права при вступі до закладів вищої, професійної та фахової передвищої освіти. Вони мають можливість вступати до закладів професійної освіти на позаконкурсній основі. Держава забезпечує фінансову підтримку, соціальні гарантії та можливість здобути нову професію після служби. Механізм отримання: особа обирає навчальний заклад і дізнається про умови вступу для ветеранів; подає такі документи – паспорт громадянина України, посвідчення УБД (документ, що підтверджує пільговий статус), РНОКПП (ІПН), документи про попередню освіту, мотиваційний лист (за вимогою);

⁹ МОН і Skills4Recovery презентували платформу «Освіта для ветеранів». Опубліковано 05 грудня 2024 року. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-i-skills4recovery-prezentuvaly-platformu-osvita-dlia-veteraniv>. (дата звернення: 26.06.2026)

подає заяву до приймальної комісії із зазначенням пільг і додає копії документів; отримує рішення про вступ і скористається державною цільовою підтримкою.

3. *Державна допомога на навчання дітям.* Діти учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та діти загиблих Захисників і Захисниць України (до 23 років) мають право на державну одноразову цільову безповоротну фінансову допомогу. Вона надається на оплату навчання на контрактній основі у закладах фахової передвищої або вищої освіти. Також вона передбачена для всіх форм власності закладів (державних, комунальних і приватних) та форм навчання: очна, денна, вечірня, заочна, дистанційна, екстернатна, дуальна форма здобуття освіти або шляхом їх поєднання. Послуга реалізується у межах експериментального проєкту, який координує Міністерство у справах ветеранів України спільно з Міністерством освіти і науки та Міністерством цифрової трансформації. Механізм реалізації: подання документів до закладу освіти, який уклав договір з Мінветеранів, що підтверджують статус особи – належність до пільгової категорії осіб та свідоцтво про народження; заклад освіти вносить дані до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО); після верифікації даних Міністерство освіти і науки передає інформацію до Мінцифри для формування електронного сертифіката застосунку «Дія»; після отримання сертифіката у «Дії» підтверджується згода на отримання допомоги протягом 20 днів з дня його одержання; МОН передає підтверджені дані до Мінветеранів, яке формує наказ про виплату державної допомоги на навчання та перераховує кошти закладу освіти одним платежем протягом навчального року. Повна інформація про освітні пільги для військових ветеранів та членів їх сімей міститься за посиланням – <https://veteranpro.gov.ua>.

Навчання військових ветеранів в ЗВО МВС

Попри важкі поранення, ампутації, протезування й тривалу реабілітацію, ветерани продовжують навчатися, служити та будувати майбутнє. Для кожного з них освітній процес адаптовується індивідуально – з урахуванням стану здоров'я, потреб і досвіду. Історії ветеранів, які вже сьогодні здобувають освіту у закладах вищої освіти системи МВС, доводять, що навіть після найважчих випробувань важливо рухатися вперед.

Заклади вищої освіти системи МВС продовжують створювати можливості для навчання ветеранів війни, які проходять службу в Силах безпеки та оборони. Освітні програми адаптуються до потреб кожного вступника, зокрема й тих, хто отримав важкі поранення, ампутації, має порушення зору чи інші травми внаслідок війни. Сьогодні у закладах вищої освіти системи МВС навчаються 1673 ветерани органів системи МВС – учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та учасники війни. Ще 820 ветеранів вже здобули відповідний ступінь вищої освіти у ЗВО МВС.

За ініціативи Міністерства внутрішніх справ у 2026 році ветерани з числа колишніх поліцейських, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, військовослужбовців ДПСУ та НГУ, які були звільнені зі служби за станом здоров'я після 24 лютого 2022 року, можуть вступати на навчання за державним замовленням на власний вибір до 11 закладів вищої освіти системи МВС. Навчання ветеранів здійснюватиметься на заочній формі відповідно до раніше здобутого освітнього ступеня. Особливу увагу приділяють не лише отриманню освіти, а й поверненню людини до активного професійного та соціального життя, можливості продовжити службу або реалізувати себе у новому напрямку. У 2026 році ветерани можуть вступати до закладів освіти системи МВС за напрямками, пов'язаними із психологією,

правоохоронною діяльністю, кібербезпекою, інформаційними системами та технологіями. Також доступне навчання у сфері цивільної та пожежної безпеки, комп'ютерних наук, державної безпеки, автомобільного транспорту, озброєння та військової техніки. Отже система освіти МВС створює для ветеранів можливість не лише отримати нову професію або продовжити професійний розвиток, а й повернутися до активного життя та служби з урахуванням власного досвіду, стану здоров'я та потреб відновлення¹⁰.

ВИСНОВКИ

В підсумку слід зазначити, що в межах однієї публікації не можливо визначити всі концептуальні засади (завдання, форми, засоби та способи) надання освітніх послуг військовослужбовцям та військовим ветеранам, кожна концепція має досліджуватись з урахуванням видів та рівнів освіти.

Встановлено, що реалізація освітньої функції держави для військових ветеранів полягає у створенні інклюзивного та спеціального середовища через фінансування, матеріально-технічну підтримку, універсальний дизайн та розумне пристосування, що базується на індивідуальній програмі розвитку (ІПР) для забезпечення рівного доступу до освіти, адаптованої до їхніх потреб, та інтеграції у суспільство.

Надання освітніх послуг ветеранам і військовим є ключовим інструментом соціальної реінтеграції та відновлення людського капіталу, через який сучасна Українська Держава реалізує свою соціальну та розвитку освітню функцію, гарантуючи безоплатне професійне навчання, перепідготовку та підтримку через Міністерство у справах ветеранів України. Сутність освітньої функції держави щодо ветеранів полягає в наступному: визначені пріоритетів національної політики – забезпечення трансформації системи переходу від військової служби до цивільного життя; відновлення людського капіталу – забезпечення конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці; запровадження соціальної відповідальності – інтеграція захисників, демобілізованих осіб та членів їхніх родин у повноцінне економічне життя громади. Варто виділити найбільш ефективні форми та напрями надання освітніх послуг військовим ветеранам: 1) професійна підготовка та перепідготовка – опанування нових цивільних спеціальностей з урахуванням стану здоров'я та вимог ринку; 2) підвищення кваліфікації та магістратура – навчання за освітніми рівнями на базі наявної освіти, зокрема здобуття ступеня магістра; 3) компенсація витрат – державне фінансування навчання вартістю до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; 4) спеціалізовані платформи – використання сервісів на кшталт платформи «Освіта для Ветеранів» для пошуку та підбору навчальних програм.

Механізм реалізації функції держави щодо надання освітніх послуг ветеранам полягає в наступному: подання ветераном заяви до місцевого структурного підрозділу з питань ветеранської політики або через центри зайнятості; проходження профорієнтації та підписання тристороннього договору (орган влади – заклад освіти – ветеран); залучення ветеранів до спеціалізованих проєктів перекваліфікації та адаптації військового досвіду до цивільних потреб.

¹⁰ Освіта, що допомагає відновитися: доступні програми, супровід та нові можливості для ветеранів у системі МВС. Публікація від 22.05.2026 року. URL: <https://mvs.gov.ua/news/osvita-shho-dopomagaє-vidnovitisia-dostupni-programi-suprovit-ta-novi-mozlivosti-dlia-veteraniv-u-sistemi-mvs> (дата звернення: 26.06.2026).

АНОТАЦІЯ

В статті досліджено особливості реалізації освітньої функції держави шляхом надання освітніх послуг військовослужбовцям та військовим ветеранам. В результаті дослідження встановлено, що реалізація освітньої функції держави для військових ветеранів полягає у створенні інклюзивного та спеціального середовища через фінансування, матеріально-технічну підтримку, універсальний дизайн та розумне пристосування, що базується на індивідуальній програмі розвитку (ІПР) для забезпечення рівного доступу до освіти, адаптованої до їхніх потреб, та інтеграції у суспільство.

Надання освітніх послуг ветеранам і військовим є ключовим інструментом соціальної реінтеграції та відновлення людського капіталу, через який сучасна Українська Держава реалізує свою соціальну та розвитку освітню функцію, гарантуючи безоплатне професійне навчання, перепідготовку та підтримку через Міністерство у справах ветеранів України. Сутність освітньої функції держави щодо ветеранів полягає в наступному: визначені пріоритетів національної політики – забезпечення трансформації системи переходу від військової служби до цивільного життя; відновлення людського капіталу – забезпечення конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці; запровадження соціальної відповідальності – інтеграція захисників, демобілізованих осіб та членів їхніх родин у повноцінне економічне життя громади. Варто виділити найбільш ефективні форми та напрями надання освітніх послуг військовим ветеранам: 1) професійна підготовка та перепідготовка – опанування нових цивільних спеціальностей з урахуванням стану здоров'я та вимог ринку; 2) підвищення кваліфікації та магістратура – навчання за освітніми рівнями на базі наявної освіти, зокрема здобуття ступеня магістра; 3) компенсація витрат – державне фінансування навчання вартістю до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; 4) спеціалізовані платформи – використання сервісів на кшталт платформи «Освіта для Ветеранів» для пошуку та підбору навчальних програм.

Механізм реалізації функції держави щодо надання освітніх послуг ветеранам полягає в наступному: подання ветераном заяви до місцевого структурного підрозділу з питань ветеранської політики або через центри зайнятості; проходження профорієнтації та підписання тристороннього договору (орган влади – заклад освіти – ветеран); залучення ветеранів до спеціалізованих проєктів перекваліфікації та адаптації військового досвіду до цивільних потреб.

Ключові слова: освітня функція держави, реалізації освітньої функції держави, інклюзивна освіта, освітні послуги військовослужбовцям та військовим ветеранам.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
2. Бондаренко Д. Становлення інклюзивної освіти в ЄС, наслідки впровадження та методи інтеграції в Україні. Київ, 2018. 17 с.
3. Інклюзивна освіта в Україні: шляхи від теорії до практики : реком. бібліогр. покажч. / Харк. нац.пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад. Л. Г. Айдарова ; відп. ред. О. Г. Коробкіна. Харків : ХНПУ, 2017. 57 с.
4. Заярнюк, О. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і

менеджмент : зб.наук. пр. Одеса, 2015. Вип. 11. С. 190-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_11_45.

5. Колупасєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: *Монографія*. К. : ТОВ«АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

6. Порошенко М. Інклюзивна освіта : *навчальний посібник*. Київ: ТОВ «Агенство України». 2019. 300 с.

7. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 28. С. 53–55. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc28/15.pdf>.

8. Конвенція про права інвалідів від 13.12.2006: Ратифікована Україною 16.12.2009, набрала чинності для України 06.03.2010. *Офіційний вісник України офіційне видання*. 2010. № 17. Стор. 93. Ст. 799.

9. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст.380.

10. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. Ст.2004.

11. Про деякі категорії осіб з особливими освітніми потребами: Постанова КМУ від 14 листопада 2018 р. № 952. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-kategoriyi-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>.

12. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text>.

13. МОН і Skills4Recovery презентували платформу «Освіта для ветеранів». Опубліковано 05 грудня 2024 року. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-i-skills4recovery-prezentuvaly-platformu-osvita-dlia-veteraniv>. (дата звернення: 26.06.2026)

14. Освіта, що допомагає відновитися: доступні програми, супровід та нові можливості для ветеранів у системі МВС. Публікація від 22.05.2026 року. URL: <https://mvs.gov.ua/news/osvita-shho-dopomagaje-vidnovitisia-dostupni-programi-suprovid-ta-novi-mozlivosti-dlia-veteraniv-u-sistemi-mvs> (дата звернення: 26.06.2026)

Information about the author:
Magdalena Igor Valeriyovych,
Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor, Acting Rector
Dnipro State University of Internal Affairs
26, Nauky ave., Dnipro, 49005, Ukraine